

עומק הפשט

גליון נושא:

בס"ד, יום ג' פרשת שמות י"ז טבת תשע"ט, גליון נושא, בענין העומד על הפרק.

בירורי הלכה ופסקי דין אקטואליים, מפי גדולי ופוסקי הדור שליט"א. לעורך לב המעיין, ואין לסמוך על הדברים הלכה למעשה.

'גניזה בעיתונים'

תוכחת מגולה מרבי חיים חזקיהו

מדיני בספרו שדי חמד

ש"ס ה'תש"ח מערכת חב"ד כלל ג' - סדר ה' חיים חזקיהו

כלל (יב) **כתבי** קדש היינו שו"ת ומדושי תורה נהגו מקבוצ להדפיס בחוק המכתיבי טח"ס כהם נדפס פתח (פרס"ג) ספר הגיון לב עברי לרב זקן ומופלג בחוכמה ויראה ידידי מוה"ר אפרים אליהו ליפסון חושב בעיר פדוסיא יל"ו ורלוסי שכתב תוכחת מגולה על זה בדף י"ד פ"ד ואלה דבריו פה מצאתי מקום אתי לדוכיח במישור לכל הרבנים ונדולי עמנו. המביאים ומכניסים במכתבי עתים היומיים את שאלותיהם ומאמריהם הנכבדים יקירי ערך קדושת יהדותנו. האם לא ידעתם רבותי את מנהג הקוראים במכתבי העתים האלו איך אחרי קריאתם בבלייתיהן ישתמשו לכל מיני ביון וקצף מושלכים ונעזבים לאשפה ולכל מקומות ממוגפים שאסור אף להרדר בהם כל דבר שבקדוש' או נמכרים ונמסרים להעטיפה בהם בשר חזיר או דבר אחר עון פלילי וזא לכם רבותי לפי דעתי ולבד מזה מה לכם להקריב קדשים בחוץ וליתן פתחן פה להצעירים השעירים להוכיח עמכם ולהתנדר נגד כבודכם וכבוד תורתכם הלא טוב לכם להביא מאמריכם בהשני ספרי תהלה אסיפת מאמרים מרבנים ונדולי עמנו דורשי טוב לעמם הלא המה ספר כנסת חכמי ישראל מהמריץ הרב הגאון ד' א"י אבעלסאן וספר הר' הפסנה סהמיל הרב הר' חבון מריווש המוציאים לאור חברת חברת המידים כסדרם והיה כל הנשך מנחש הקדמוני והביט על נחש נועשתכם וחי :

דברי תורה בעיתון

תכריך לחמאה: המציאות היא כיום למרבה הכאב, שכמעט כל סוגי העיתונים, מלאים גדושים ומשולבים בדברי תורה, פסוקים ומאמרי חז"ל, ציטוטים תורניים, ווארטים, פרפראות, ועוד. כבר מקדמת דנא ביקשו תמיד גדולי הדורות לא לפרסם דברי תורה בעיתון, למניעת בזיון כתבי הקודש, כאשר העיתונים מתגלגלים באשפתות.

דעת הפוסקים שאין לכלול דברי תורה בתוך עיתונים של עניני חול הנזרקים לאשפה כמבואר בשו"ת זקן אהרן חלק ב סימן ע), שדי חמד (חלק ג דף קפ), שו"ת מנחת יצחק (חלק א סימן יח). ואף פורסם מכתב בקשה מיוחד לעורכי העיתונים (מצו"ב), שלא לפרסם דברי תורה בעיתונים. וידוע מה שכתב החזון איש בלשונו הזהב, לרב אחד שפרסם מאמר תורני בעיתון להשפיע לטובה על הקוראים וז"ל (קובץ אגרות חזו"א חלק א אגרת קפג) "לא אמנע להעיר, כי הערות של בקרת של הרב הנ"ל שיחי', מקומן הנכבד בחוברת מיוחדת מזמן לזמן, אבל אין מקומן יפה להן במקום שהוא נותנן, והתורה בבחינת שבועיה, מלבד שסופן ליעשות תכריך לחמאה".

1. הנדון ההלכתי

הכי טוב לפרסם את דברי התורה בנפרד, ולא יחד עם כל החדשות והפרסומות, בכדי שינהגו בכבוד הראוי ב'מוסף התורני' ויגנזוהו כדין, או לפחות ליחד מקום מיוחד לדברי תורה, בתוספת כיתוב בולט 'בעמוד זה יש דברים הטעונים גניזה', לחלופין אפשר לציין 'מספרי העמודים שיש בהם דברים הטעונים גניזה'. בשום אופן לא מכניסים שם ד' בעיתון, וכאשר בטעות מתפרסם מודעה עם שם ד', מיד מפרסמים הודעה לציבור לנהוג באותו עמוד בכבוד הראוי.

במסגרת מצומצמת זו לא נתייחס לאחריות המפרסמים-הגרפיקאים-ועורכי העיתונים, כי אם על אחריות הצרכנים-קוראי ומקבלי העיתונים, האם עיתון שיש בו דברי תורה חייב לנהוג בו מנהג קדושה כשאר ספרי קודש, ו'גניזה' כדין. ואיך יכניס לגניזה - האם את כל העיתון ביחד, או יעבור כל עמוד ועמוד ויחתוך כל חלק שמוזכר בו דברי תורה.

גם צריך לברר, מה הדין בעיתון חנימי שהכניסוהו בלא ידיעתו לתיבת הדואר האם בעל התיבה מתחייב לגנוז, האם יש בעלות על מה שבתובה ובפרט כשאינו רוצה לזכות בו, ומה יעשה האדם

הנה פונים בזה בקריאה נרגשת אל שורכי העתונים התורניים בכל מקום שהם, ע"ד המכשלה היוצא מתחיי שלא מרענן בחודשת פסוקים וד"ת וביותר השמות הק"י (כמו שם קל) בעתון, וסופו מושלך לאשפה אולם רש בהם בעקביו ר"ל.

ודעת כמה הפלינו חז"ל בזה עד שנשארו יודי לאותו חיוס שבטלו לחזירי שיש בשמירתן ענין ר"ה י"ח ע"ב, ומצב נפסד זה נעשה חסור מיום ליום בעתונים ובחומרות ואפי' בפרסומים - כל המרכיב לעטור בפסוקים וד"ת וז"ל משו"ב, וכבוד התורה מושפל עד לעפר, ואין איש שם על לב להזהר בכך לחיות כי רבים הם, גם אם יוכשר דוא שיהיה כל אחד טורח ונתן כל הטען גניזה אין העוסקים בערכי הגניזה יבוליס לעמוד בזה מכמה סבות.

על כן אנו מפילים התגוננו למנינם שנוכחן ולהבא תהרלו מלהדפיס שום פסוק וד"ת במשך כל ימות השבוע מלבד בעשי"ק ווי"ט (שלא תהיה בכלל מורה שאין שורכי העתונים יבוליס לעמוד בזה), ואף גם זאת במתכונת מיוחדת כאשר נאה לכבוד התורה.

ודיענו שכל ההתחללות קשות אך בודאי שיתכנס הרבה מאד אם תתקן את הדבר הזה אשר לאבוננו מוצב ארצה וראשו מניח השמימה. ג"א מצטרף למנוע מכשלה הנ"ל התחמסם לכבוד כבוד תורתנו הק"י נסים קרליץ א"ל שיינמן שלמה זלמן אויערבאך

ב"ה, ראוי הדברים האמורים למעלה באמת ובצדק למען כבוד ה' ותהי"ק, שלא ישפכו אבני קדש בראש כל חצונת והלואי שיהיו הדברים נשמעים.

ע"ז בעה"ח
שמואל הלוי זאנר

כאשר רואה ברחוב 'הר עיתונים' שבעמודים הפנימיים כתוב באותיות אדומות 'בעמוד זה יש דברים הטעונים גניזה', האם יש לו אחריות לדאוג לכל מה שטעון גניזה, או לא.

2. קדושת כתבי הקודש

אסור לאבד: מבואר בגמ' (מכות דף כב.) ונפסק ברמב"ם (ספר המצוות מצות עשה סה) שיש איסור לאו במחיקת שם ד' דכתיב (דברים פרק יב פסוקים ג-ד) וְאֶבְדְתֶם אֶת שְׁמֵם מִן הַמָּקוֹם הַהוּא לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן לַד' אֱלֹהֵיכֶם.

טעון גניזה: בכדי שלא לזלזל בקדושת כתבי הקודש יש חיוב גניזה, כמבואר במשנה (שבת פרק טו משנה א וברע"ב שם) שכתבי הקודש אפילו שלא קוראים בהם ואפילו כתובים בכל לשון, טעונים גניזה ואסור להניחם במקום הפקר. אופן הגניזה מבואר בגמ' (מגילה דף כו:) ונפסק בשו"ע (או"ח סימן קנד סעיף ה) ספר תורה שבלה מניחים אותו בכלי חרס שנאמר (ירמיהו פרק לב פסוק יד) וּנְתַתֶּם בְּכִלֵי חָרֶשׁ לְמַעַן יַעֲמְדוּ יָמִים רַבִּים, וקוברים אותו בקבר של תלמיד חכם, אפילו רק שונה הלכות ולא שימש תלמידי חכמים.

וכתב הבאר שבע שלא רק ספרי תורה, אלא הוא הדין ספרים אסור לשרפם ויש לגנזם. מוסיף המגן אברהם (סימן קנד ס"ק ט), ונפסק במשנ"ב (סימן קנד ס"ק כד), שהוא הדין כל תשמישי קדושה, הם בכלל האיסור לא תַעֲשׂוּן כֵּן לַד' אֱלֹהֵיכֶם. כדמוכח מהרמב"ם (ספר המצוות מצות לא תעשה סה) שהמאבד כתבי הקודש עובר בלאו.

דאורייתא או דרבנן: המגן אברהם מדייק מספר המצוות להרמב"ם שהמאבד כתבי הקודש עובר באיסור דאורייתא, מאידך ברמב"ם ביד החזקה משמע שזה רק דרבנן, כמבואר ברמב"ם (הלכות יסודי התורה פרק ו הלכה ח) שאסור לשרוף ולאבד כתבי הקודש, והמאבדן ביד מכין אותו מכת מרדות. ובשו"ת עין יצחק (חלק א סימן ה) האריך מדברי הראשונים והפוסקים, שהעיקר להלכה שאיסור שריפת ואיבוד כתבי הקודש שאין בהם שם ד', לא נאסר מדאורייתא לאבדן כי אם איסור דרבנן, ולוקה רק מכת מרדות. וכן מבואר בספר החינוך (מצוה תלז) שכל כתבי הקודש ופירושיהן בכלל איסור זה הוא מדברי סופרים, שאסור לאבדם ולשרפן.

3. קדושה בדברים מודפסים

קודם שקראו: כתב בשו"ת אבני נזר (יורה דעה סימן שעו) לגבי גמרות שעומדים ללמוד בהם, כיון דהזמנה לאו מילתא, אין הגמרות מתקדשים כל זמן שלא למדו בהם, וכן מבואר בכתבי החפץ חיים (מכתב פג), מאידך במגן אברהם (סימן שלד ס"ק כד) משמע שגם קודם הלימוד מתקדש, ורק דן שהגיליונות אינם קדושים שהזמנים ולא למד בספר.

דפוס אוטומטי: לגבי הדין שאסור להכניס כתבי הקודש במבואות המטונפים כי אם 'כלי בתוך כלי', דנו הפוסקים האם דברי תורה המודפסים בדפוס, חל עליהם קדושת כתבי הקודש. המשנ"ב (סימן מ ס"ק ד) מביא בזה מחלוקת; דעת ה"ט"ז (יו"ד סימן רעא ס"ק ח) שהמיקל בקדושת כתבי הקודש המודפסים עתיד לתת על כך את הדין, כיון שדפוס נחשב כמו כתיבה. אך בשו"ת חוות יאיר (סימן קפז) נוטה להקל בדברים המודפסים, בשעת הדחק כשאין לו במה לכסות. בחזון איש (יו"ד סימן קסד ס"ק ג) משמע שקדושת ספר הנדפס בדפוס של היום, וכל שכן צילום שנעשה על ידי כח החשמל, פחותה מקדושה הנעשית על ידי כח אדם, ובצירוף המציאות שאין דעת האדם ללמוד בהם. וכתב בשו"ת שבט הלוי, (ח"ב סי' קמ"ז, ח"ג סי' קמ"ה) שהדפוס שדנו עליו האחרונים היה כח גברא מפעיל את ההדפסות, אבל בדפוס של זמננו אינו כח גברא כלל, והאדם רק מפעיל מכונה חשמלית שעושה את כל המלאכה.

וכתב בספר גנזי הקודש (פרק א הערה ד) בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל והגר"נ קרליץ שליט"א, שכל מחלוקת האחרונים היא רק לגבי דין 'כלי בתוך כלי', האם מותר להיכנס למקומות המטונפים עם דברי תורה מודפסים ללא שני כיויים, אבל לענין חובת גניזה והאיסור לנהוג בהם מנהג בזיון, לכל הדעות יש בהם קדושה.

4. הוראת פוסקי זמננו מה לעשות עם העיתונים

להלן יובא תמצית שיטות הפוסקים, מה מוטל על האדם לעשות עם העיתונים, כיצד לקיים בהם מצות גניזה כדן.

חובה לבדוק, ויגנוז רק דברי תורה: דעת הג"ר ניסים קרליץ שליט"א (גנזי הקודש פרק יד סעיפים ג ד) כאשר מדובר בעיתון תורני ללא חדשות ופרסומות, אין מה להסתפק כלל שיגנוז את כולו, אבל בעיתון חדשות שמשולבים בו דברי תורה, אסור להשליך עיתון לפח האשפה ללא בדיקה האם יש שם גניזה, אלא



יגזור מהעיתון את החלק שיש בו דברי תורה, ויגנוז רק את החלק התורני ללא החדשות. אבל אין לגנוז את כל העיתון כאחד, כיון שבזיון הוא לדברי תורה להניחם יחד עם דברי חולין. וביאר את שיטתו (גנזי הקודש פרק ג הערה מז), למרות שחלק מהעיתון קדוש, לא חל קדושה על שאר חלקי העיתון כמו בגיליוני הספרים, כיון שעיקר העיתון הוא דברי חולין, רק שמוסיפים בו דברי תורה.

וכעין זה דעת הג"ר משה שטרנבוך שליט"א (תשובות והנהגות חלק ג סימן שכד) שלכתחילה ראוי להוציא את הדברי תורה מהעיתון, ולא לגנוז עיתון שלם.

אין חובה לבדוק, כשרואה יגנוז כולו: הוראת

הגרי"ש אלישיב זצ"ל (קובץ תשובות חלק ב סימן ו, גנזי הקודש פרק יד אות ג) אם יודע שיש דברי תורה בעיתון כגון מדור תורני קבוע, וכל שכן אם רואה דברי תורה בעיתון, יש להחמיר ולגנוז, אך אם אין העיתון מוחזק בקביעות שהוא מצטט דברי תורה, יכול לזרקו לאשפה ולא חייב לחפש אם יש בו דברי תורה, (וכשנשאל הרי המציאות מוכיחה שכמעט כל יום יש דברי תורה באיזה מקום בעיתון, ענה 'אתה יכול להישבע על זה?'), והמחמיר לגנוז כל עיתון שיש בו חשש דברי תורה, 'תבוא עליו ברכה'.

ונימק, שבאמת אין כוונת המדפיס לקדשו, ולא חל עליו קדושה, שכבר חידש הג"ר יצחק אלחנן ספקטור זצ"ל (שו"ת עין יצחק או"ח סימן ה), שאם התנה שאין כוונתו לקדשו, לא חל עליו קדושת כתבי הקודש. וכתב הג"ר בנימין סלניק זצ"ל (שו"ת משאת בנימין סימן ק) שכיון שהיה המנהג לחתוך את שולי הספרים, הרי זה כאילו התנה המדפיס מתחילה שלא יחול עליו קדושה. ולפי דברים אלו, דן הגרי"ש אלישיב, כיון שהמנהג לא לנהוג קדושה בדברי תורה שבעיתון, הרי זה כאילו התנו שלא יחול קדושה, ולא חל עליו קדושת כתבי הקודש.

ומכל מקום, אפילו לפי הצד שאין קדושת כתבי הקודש בעיתון למרות שיש בו דברי תורה, כבר כתב בשו"ת עין יצחק, שאסור לזרקו לאשפה, מצד האיסור לבזות תשמישי מצוה. שהרי דעת השו"ע (סימן כא סעיף א) שמותר לזרוק חוטי ציצית שהם תשמישי מצוה לאשפה, והרמ"א מחמיר שאין לנהוג בהם מנהג בזיון, וביאר במשנ"ב (ס"ק ז) שהאיסור הוא לזרקם בידים לאשפה, אבל אם בגלל שלא גנזם נזרקו אין לחוש. ומכל מקום אם ידוע שיש דברי תורה בעיתון ראוי להחמיר.

והורה הגרי"ש אלישיב זצ"ל וכן נהגו בביתו (גנזי הקודש שם) שרשאי לגנוז את העיתון כולו כאחד ולא חייב לגזור את הדברי תורה, ואין בכך ביזיון שנגנזים כאחד. א. כי הדברי חולין מהווים כיסוי לדברי תורה. ב. כמו עפר שנכנס לשק הגניזה בזמן הקבורה שאין צריך להוציאו.

וכן דעת הג"ר חיים קנייבסקי שליט"א (נקיות וכבוד בתפילה יב מג עמוד קצ) שלא חייבים לבדוק כל עיתון האם יש בו דברי תורה, אבל כאשר יודע שיש בו דברי תורה יש לגנוז, ורשאי לגנוז את כל העיתון כאחד ולא חייב למיין, ומטעם נוסף, כיון שהם מחוברים כאחד אינו ביזיון לכתבי הקודש. וכן היה מנהג הג"ר יעקב ישראל קנייבסקי זצ"ל (ארחות רבינו חלק ג עמוד רא אות כב) לביתו לגנוז את כל עיתוני 'המודיע' בשלמותם שמא יש בהם גניזה, ולא דרש להפרידם.

תורני יגנוז, השאר יעטוף ויזרוק: דעת הג"ר שמואל הלוי ואזנר זצ"ל (גנזי הקודש עמוד רנג) שרק אם יש מדור מיוחד לדברי תורה ופסקי הלכות וכדומה טעון גניזה, אבל עיתון שעיקרו דברי חולין וקצת דברי תורה בדרך סיפור, כמו דברי הדרשנים שהזכירו דברי תורה וכדומה ולא נועדו ללימוד, אין בהם קדושה, אבל אסור לזרקם בביזיון, ולכן רשאי לעטפם בשקית ולזרוק לאשפה למרות שמפני האשפה ישראל.

וכן דעת הג"ר משה שטרנבוך שליט"א (תשובות והנהגות חלק א סימנים תקנג תקנד) ללמד זכות על מנהג העולם שאין חיוב גניזה בעיתון, מטעם 1. רק דפוס אוטומטי, ולא כח גברא. 2. נועד למחיקה ולא להתקיים. 3. חיוב גניזה הוא רק בכתבי הקודש ולא בשאר פירושים וביאורים. ומכל מקום לא יניחם באשפה בביזיון אלא בתוך נייר או שקית ניילון בפח מיוחד ולא בפח אשפה מבזה. והוסיף, שהמחמיר תבוא עליו ברכה וכן מחמיר לעצמו לגנוז.

יעטוף ויניח סמוך לאשפה: דעת הג"ר חיים פנחס שיינברג זצ"ל (גנזי הקודש פרק יד) וכן שמע מהגר"ש קמינצקי שליט"א בשם אביו הג"ר יעקב קמינצקי זצ"ל, שבמקום שרוב עובדי האשפה הם גוים, אפשר להניח את העיתונים בסמוך לפח האשפה עטופים בשקית, ועל פי רוב הגויים יזרקו אותם, כך לא יעבור המניחם על איסור ביזוי כתבי הקודש.

מוטב לשרפן: לדעת הג"ר יצחק יעקב וויס זצ"ל (שו"ת מנחת יצחק חלק א סימן יח), מאחר שכבר חידש העין יצחק שיכול להתנות ולומר בפיו בפירוש בשעת ההדפסה שלא יחול על הדפים קדושת כתבי הקודש, ובצירוף דברי המגן אברהם (סימן שלד ס"ק כד) לגבי גיליונות, שכיון שנהגו הרי זה כאילו התנה מתחילה שלא יחול עליהם קדושה. הרי לגבי עיתונים שעיקרם להשמיע חדשות ושאר דברי חולין, ודרך אגב מכניסים דברי תורה, אף שלא התנה כאילו התנה שלא יחול עליהם קדושה, ומותר לשרפם, ואדרבה עדיף לשרפן מלנהוג בהם מנהג ביזיון. ורק יזהר שלא יהיה בהם אזכרות של שם ד'. והביא בשם השבות יעקב שצריך לגנוז את האפר.

יישר כח: בעריכת הגיליון נעזרנו רבות בספר הנפלא 'גנזי הקודש', בירור הנושא בסיוע הני תרי צנתרי דדהבא; הרב אברהם כהנוביץ שליט"א יו"ר ועד הלכה לענייני גניזה, והרב אליעזר בונדהיים שליט"א ראש מפעל גניזה הכללית, המזכים את הרבים בפעילות הקודש למניעת חילול כתבי הקודש, ושכרם כפול מן השמים.

סיכום הגיליון:

דינים העולים

- א. כתבי הקודש: אסור לאבד כתבי הקודש וחייבים לגנוזם שלא יבואו לידי ביזיון, והוא הדין בדברי תורה המודפסים, יש בהם קדושה וצריך לגנוזם.
- ב. עיקרו לדברי תורה: עיתון הנועד לדברי תורה כגון תוספת תורנית וכדומה, ודאי שחייב גניזה ככל כתבי הקודש.
- ג. עיתוני חול: נחלקו הפוסקים לגבי עיתוני חול שמצוי בהם דברי תורה: יש שחייבו לבדוק כל אחד ויש שפסקו שאין לחשוש, ויש שכתבו שאפילו כשיש דברי תורה נחשב כאילו התנו שאין בהם קדושה, אבל אין להשליכם לאשפה בביזיון ויש מקילים להשליכם לאשפה עטופים בניילון וכדומה. ויש מקפידים לזרקם לפח מיוחד.
- ד. אופן הגניזה: נחלקו הפוסקים האם צריך להפריד את דברי הגניזה מהעיתון, או שאפשר לגנוז את כל העיתון בשלמותו.
- ה. מפרסמים: גדולי ישראל בבקשה לעורכי העיתונים לא לפרסם דברי תורה בעיתון, הכי טוב לייחד חוברת נפרדת לדברי תורה, ולפחות לייחד מקום מיוחד בעיתון לדברי תורה, בתוספת כיתוב בולט 'בעמוד זה יש דברים הטעונים גניזה', או לציין בפתח הגיליון את מספרי העמודים הטעונים גניזה. ❖

עומק הפשט'

נייד: 052-7687405 | פקס: 02-6507823 | 5047867@gmail.com

הגיליון הוקדש

להצטרפות לרשימת
המקבלים את הגיליון
ישירות למייל שלחו
בקשת הצטרפות

5047867@gmail.com

הנושא לשבוע הבא:

ניסוח 'מודעה' בלי חיוב 'גניזה'

אפשרות להנצחה; לע"נ, לרפ"ש, לישועה, וכדומה!

ניתן לשלוח - רעיונות ותיקונים, הוספות והערות, להגדיל תורה ולהאדירה.

אפשר לתרום עבור הוצאת הגיליונות בעמדות הממוחשבות של 'נדריים פלוס' ו'קהילות' ברחבי הארץ, תחת המדור 'קופות נוספות' לפי החיפוש: 'עומק הפשט'.

וכן בקו הצדקה 073-2757000 יש להקיש עבור קוד 1529.

לעילוי נשמת האשה
הצדקנית מרת מינה
לאה ע"ה בת רבי דוד
בהר"ן זצוק"ל
נלב"ע ט"ו טבת
ת.נ.צ.ב.ה.